

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

L. A. GEELHOED

25 päivänä syyskuuta 2003¹

I Johdanto

1. Nyt esillä olevassa asiassa Bundesgerichtshof on esittänyt ennakkoratkaisukysymyksen kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (jäljempänä direktiivi)² tulkinnasta. Bundesgerichtshof kysyy erityisesti, onko pääasiassa kyseessä olevaa erityistä ehtoa pidettävä direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna kohtuuttomana ehtona.

2. Esitetyn kysymyksen johdosta tarkastelen yhteisöjen tuomioistuimen tulkintatehtävän laajuutta silloin, kun kyse on kansallisessa tuomioistuimessa kyseessä olevien kuluttajasopimusten mahdollisesti kohtuuttomien ehtojen arvioinnista.

3. Kuten yhteisöjen tuomioistuimen tätä direktiiviä koskevasta — — toistaiseksi vähäisestä — — oikeuskäytännöstä on

todettavissa, tälle tulkintatehtävälle on syytä asettaa tarkat rajat. Direktiivissä nimittäin annetaan jäsenvaltioille paljon vapautta sen arvioimisessa, mitä ehtoja jäsenvaltioiden kansallisessa oikeusjärjestyksessä on pidettävä kohtuuttomina. Tulkintatehtävän ymmärtäminen laajasti voi olennaisella tavalla haitata tätä vapautta, mitä — — kuten jäljempänä ilmenee — — yhteisön lainsäätäjä ei nimenomaisesti ole tavoitellut.

4. Lyhyesti esitettynä on ensi sijassa kansallisten tuomioistuinten tehtävänä arvioida, onko ehtoa, josta sen käsiteltävänä olevassa jossakin konkreettisessa asiassa on kyse, pidettävä kohtuuttomana.

II Oikeudelliset seikat, tosiseikat ja menettelyn kulku

5. Direktiivin olennainen sisältö löytyy sen 3 artiklasta. Kyseisessä artiklassa säädetään, siltä osin kuin sillä on tässä asiassa merkitystä, seuraavaa:

1 — Alkuperäinen kieli: hollanti.

2 — EYVL L 95, s. 29.

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

Allgemeinen Geschäftsbedingungen -nimisen lain (laki elinkeinonharjoittajien soveltamista yleisistä ehdoista) 9 §:llä sekä joukolla Bürgerliches Gesetzbuchin (siviililakikoonnos) säännöksiä.

— —

3. Liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina.”

7. Pääasiassa on kyse kantajana olevan Freiburger Kommunalbauten GmbH Bau-gesellschaft & Co. KG:n ja vastaajina olevien Ulrike Hofstetterin ja Ludger Hofstetterin välisestä riidasta.

Direktiivin 4 artiklan mukaan sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa otetaan huomioon kaikki sopimuksen tekoon liittyvät olosuhteet. Ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi (5 artikla). Direktiivin 6 artiklan nojalla elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät kansallisessa lainsäädännössä asetettujen edellytysten täytyessä sido kuluttajia.

8. Kantaja, joka on kunnallinen rakennus-yritys, myi kaupallisen toimintansa yhteydessä vastaajille 5.5.1998 päivätyllä notaar-in vahvistamalla asiakirjalla 33 700 Saksan markalla (DEM) henkilöautolle tarkoitetun pysäköintipaikan pysäköintihallissa, jonka se aikoi rakentaa. Ostosopimuksen mukaan ostohinta oli kokonaisuudessaan makset-tava vakuuden antamisen jälkeen mutta ei ennen päivämäärää 30.4.1999. Maksun viivästyessä ostajan oli maksettava viiväs-tyskorkoa.

6. Direktiivi on — — siltä osin kuin sillä on tässä asiassa merkitystä — — pantu Sak-sassa täytäntöön Gesetz zur Regelung der

9. Vastaajat maksoivat ostohinnan vasta sen jälkeen, kun he olivat 21.12.1999 vastaanottaneet pysäköintipaikan ja toden-neet sen virheettömäksi. Niinpä kantaja vaati viivästyskorkoja maksun myöhästy-misen johdosta. Karlsruhe Oberlandesge-richt hylkäsi muutoksenhaussa tämän vaa-timuksen. Kantaja vaatii Oberlandesgerich-tin tämän tuomion revisointia Bundesge-richtshofissa.

10. Tässä revisiomenettelyssä Bundesgerichtshof esittää yhteisöjen tuomioistuinten seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko sellaista luovuttajan yleisiin sopimusehtoihin sisältyvää ehtoa,

jonka mukaan rakennettavan rakennuksen luovutuksensaajan on maksettava koko hinta rakennustöiden edistymisestä riippumatta sen jälkeen, kun luovuttaja on antanut hänelle luottolaitoksen antaman takauksen, jolla turvataan luovutuksensaajalle niiden taloudellisten vaatimusten täyttäminen, joita hän mahdollisesti esittää sopimuksen virheellisen täyttämisen tai sopimuksen täyttämättä jättämisen perusteella,

pidettävä kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna kohtuuttomana sopimusehtona?”

11. Pääasian kantaja ja vastaajat sekä Saksan hallitus ja komissio ovat esittäneet tässä menettelyssä kirjallisia huomautuksia yhteisöjen tuomioistuimelle. Asiassa ei ole järjestetty suullista käsittelyä.

III Asian arviointi

12. Kaikki yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset koskevat pääasiassa kyseessä olevan ehdon tulkintaa. Jäljempänä esittämäni johtopäätöksen takia olen sitä mieltä, että minun ei tarvitse käsitellä näitä huomautuksia — — niin ansiokkaita kuin ne sellaisenaan ovatkin — — tässä ratkaisuehdotuksessa. Tyydyn tässä ratkaisuehdotuksessa käsittelemään direktiivillä suoritettavan yhdenmukaistamisen luonnetta ja niitä seurauksia, mitä tällä yhdenmukaistamisella on yhteisöjen tuomioistuinten harjoittamalle laillisuusvalvonnalle.

13. Asiassa komissio vastaan Ruotsi 7.5.2002 antamassaan tuomiossa³ yhteisöjen tuomioistuin teki eron yhtäältä direktiivin 3–6 artiklan⁴ sekä toisaalta direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun liitteen välillä.

14. Yhteisöjen tuomioistuin totesi edellä mainitussa tuomiossa, että 3–6 artiklassa myönnetään kuluttajille oikeuksia ja näin määritellään tulos, johon direktiivillä pyritään. Tämän jälkeen yhteisöjen tuomioistuin viittasi vakiintuneeseen oikeuskäytäntönsä, jonka mukaan on välttämätöntä, että kansallisista täytäntöönpanotoimista johtuva oikeudellinen tilanne on riittävän

3 — Asia C-478/99, komissio v. Ruotsi, tuomio 7.5.2002 (Kok. 2002, s. I-4147, erityisesti 18 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

4 — Ja 7 artiklan, mutta kyseisellä artiklalla ei ole merkitystä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa.

täsmällinen ja selvä ja että ne, joille on myönnetty oikeuksia, ovat tietoisia kaikista oikeuksistaan ja voivat tarpeen vaatiessa toteuttaa ne kansallisessa tuomioistuimessa.

ehdot. Tärkein reunaehto löytyy direktiivin 3 artiklan 1 kohdasta, jonka mukaan sopimusehto ei saa vilpittömän mielen vaatimuksen vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavaa epätasapainoa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

15. Liitteellä ei sen sijaan muuteta mitenkään direktiivillä tavoiteltua päämäärää, jonka saavuttamista sellaisenaan vaaditaan jäsenvaltioilta. Liitteessä on direktiivin 3 artiklan 3 kohdan sanamuodon mukaan ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. On selvää, että tiettyä liitteessä mainittua ehtoa ei välttämättä ole pidettävä kohtuuttomana ja toisin päin, että jotain ehtoa, jota ei mainita liitteessä, voidaan pitää kohtuuttomana.

18. Siihen kysymykseen vastaaminen, min-kälaiset ehdot voivat aiheuttaa tämän epätasapainon, jätetään kansallisille viranomaisille.

16. Yhteisöjen tuomioistuin totesi edellä mainitussa tuomiossa nimenomaisesti myös, että direktiivin liitteessä olevassa luettelossa ei rajoiteta sitä harkintavaltaa, joka kansallisilla viranomaisilla on niiden arvioiessa, onko ehto kohtuuton.

19. Tämä koskee ensinnäkin kansallista lainsäätäjää. Direktiivin 3 artikla ja sitä seuraavat artikkelit on pantava täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä, kuten edellä esitetystäkin ilmenee. Näissä artikloissa annetaan kuluttajalle tietty vähimmäis-turva. Kansallinen lainsäätävä saa toteuttaa toimia, joilla tarjotaan kuluttajalle korkeampi suojelun taso, mikä ilmenee direktiivin 8 artiklasta. Kansallisella lainsäätäjällä on tällöin vapaus päättää, paneeko se liitteen täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä ja kuinka se sen tekee. Kuten olen asiassa komissio vastaan Ruotsi⁵ antamassani ratkaisuehdotuksessa esittänyt, on tällöin olemassa erilaisia vaihtoehtoja.

17. Päätelen tästä, että yhteisön lainsäätäjä ei ole halunnut, että kysymystä siitä, onko jokin ehto konkreettisessa tapauksessa kohtuuton, arvioitaisiin yhteisön oikeuden nojalla. Yhteisön oikeudessa ainoastaan asetetaan abstrakteja reunaeh-toja, jollaisia ovat esimerkiksi 3 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa muotoillut

5 — Mainittu edellä alaviitteessä 3, ratkaisuehdotuksen 43 kohta.

20. Toiseksi kansallisilla siviiliasioita käsittelevillä tuomioistuimilla on tärkeä merkitys. Direktiivihän koskee yksityisten oikeussubjektien välisiä yksityisoikeudellisia oikeussuhteita.

21. Asiassa komissio vastaan Ruotsi⁶ esittämässäni ratkaisuehdotuksessa olen todennut, että direktiivin ansiosta kansalliset tuomioistuimet, jotka niin ikään kuuluvat jäsenvaltioiden viranomaiskoneistoon, voivat tarjota kuluttajille laajempaa suojaa. Viittaan myös Suomen hallituksen tuossa asiassa perustellusti esittämään huomautukseen, jonka mukaan käytännössä usein juuri kansallisissa tuomioistuimissa täydennetään ja täsmennetään direktiivin liitteen ohjeellista luetteloa.

22. Yhteisöjen tuomioistuimen kansalliseen lainsäätäjään kohdistama valvonta on näin ollen laadultaan rajoitettua. Kahdessa aiemmassa tapauksessa yhteisöjen tuomioistuin on harjoittanut tätä valvontaa.

23. Yhdistetyissä asioissa Océano Gruppo 27.6.2000 annetussa tuomiossa⁷ oli kyse siitä, että direktiivin sisältöä ei ollut pantu täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kansallisten tuomioistuinten on yhteisöjen tuomioistuimen sellaisen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti, jonka mukaan kan-

sallisen oikeuden säännöksiä on tällaisessa tapauksessa tulkittava mahdollisimman pitkälle direktiivin sanamuodon ja tavoitteen mukaisesti, jätettävä viran puolesta soveltamatta kohtuutonta ehtoa, jossa tämä kansallinen — — espanjalainen — — tuomioistuin nimettiin toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi.

24. Asiassa komissio vastaan Ruotsi antamassaan tuomiossa⁸ yhteisöjen tuomioistuin tarkasteli sitä, tehdäänkö kansallisessa oikeusjärestyksessä riittävästi oikeutta direktiivin liitteen luonteelle. Kuten yhteisöjen tuomioistuin tuossa tuomiossa totesi, liitteessä oleva luettelo on ohjeellinen ja selventävä ja se on tiedonlähde sekä direktiivin täytäntöönpanosäännöksiä soveltaville kansallisille viranomaisille että yksityisille, joita kyseiset täytäntöönpanotoimet koskevat. Jäsenvaltioiden on riittävällä tavalla turvattava se, että tämä luettelo on yleisön tiedossa. Tällöin ei kuitenkaan välttämättä tarvitse käyttää lainsäädäntöinstrumentteja.

25. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin voi tulkita direktiivin 3–7 artiklassa käytettyjä käsitteitä EY 234 artiklassa sille annettua yhteisön oikeuden tulkintaa koskevaa toi-

6 — Ks. alaviite 5.

7 — Yhdistetyt asiat C-240/98–C-244/98, Océano Gruppo, tuomio 27.6.2000 (Kok. 2000, s. I-4941, erityisesti 30 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

8 — Ks. edellä alaviite 3, tuomion 22 kohta.

mivaltuuttaan käyttäen. Tällöin voi nousta esille kysymys siitä, tarjoaako tietty kansallinen säännös direktiivissä edellytetyn vähimmäissuojan.

26. Yhteisöjen tuomioistuimen toimivalta tulkita yhteisön oikeutta ei kuitenkaan ulotu niin pitkälle, että sen olisi tulkittava jossain kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa konkreettisessa asiassa kyseessä olevia ehtoja. Näiden ehtojen osalta kyse ei nimittäin ole, kuten jo aiemmin olen todennut, yhteisön oikeutta koskevasta kysymyksestä.

27. Yhteisön lainsäätäjän lähtökohdan, jonka mukaan sen kysymyksen arvioiminen, mitä ehtoja on pidettävä kohtuuttomina, jätetään kansallisille viranomaisille, vastaista olisi, jos yhteisöjen tuomioistuin tästä huolimatta lausuisi näistä ehdoista.

28. Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että kansallinen tuomioistuin täyttää keskeisen tehtävänsä direktiivin soveltamisen takaaamisessa, mutta sen on tehtävä näin tietenkin siltä osin kuin kansallinen oikeus sen mahdollistaa.⁹

⁹ — Toisin kuin yhdistetyissä asioissa *Océano Gruppo* ei tässä asiassa ole kyse direktiivin täytäntöönpanon laiminlyönnistä (tai puutteellisesta täytäntöönpanosta).

29. Kansallisen tuomioistuimen on voitava täyttää tämä tehtävä ilman, että sen olisi jatkuvasti tarpeen kysyä yhteisöjen tuomioistuimelta, onko ehtoa, joka asianosaisten välisessä siviilioikeudellisessa oikeudenkäynnissä on riidanalainen, pidettävä kohtuuttomana. Tämä ei ole yksinomaan yhteisön ja jäsenvaltioiden välistä toimivaltaa selvää rajaamista koskeva ongelma vaan myös oikeussuojakeinojen taloudellista käyttöä koskeva ongelma. Kun otetaan huomioon käsitteen ”kohtuuton” yleinen luonne, on kuluttajasopimuksissa eri muotoisina ja eri sisältöisinä olevien ehtojen osalta edelleenkin voitava esittää ennakkoratkaisukysymyksiä.

30. Sitä paitsi yhteisön oikeuden yhdenmukainen tulkinta ei tältä osin — — siitäkään huolimatta, että yhteisön lainsäätäjä ei tätä myöskään ole esittänyt — — ole tarpeen. Ehdoilla on ennen kaikkea merkitystä yksityisoikeudellisissa oikeussuhteissa, joista vielä huomattavassa määrin säädetään kansallisessa oikeudessa, ja tällöin voi käydä jopa niin, että samanlaisella ehdolla on erilaisissa kansallisissa oikeusjärjestyksissä erilaisia oikeudellisia seurauksia. Tältä kannalta katsottuna on oikein, että yhteisön lainsäätäjä on direktiivin 3 artiklassa tyytynyt asettamaan yleisen normin, jolla on toteutettava EY 95 artiklan 3 kohdassa määrätty kuluttajasuojan korkea taso.

IV Ratkaisuehdotus

31. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Bundesgerichtshofin esittämään kysymykseen seuraavalla tavalla:

Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, onko pääasiassa kyseessä olevaa ehtoa pidettävä kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomana.